

บทคัดย่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีแนวคิดในการต่อยอดและขยายผลการดำเนินงานในพื้นที่ โดยนำเครื่องมือ และข้อค้นพบที่ได้จากการดำเนินโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะ ซึ่งดำเนินการในพื้นที่ 17 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร อุตรดิตถ์ พิษณุโลก อุทัยธานี ชัยนาท นครปฐม นครราชสีมา ชัยภูมิ กาฬสินธุ์ นครพนม ยโสธร อุบลราชธานี สุราษฎร์ธานี สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช และสตูล มาเป็นเหตุปัจจัยในการขับเคลื่อนงาน โดยในการดำเนินการ สกว. ได้ประสานกับคณะทำงานวิจัยในพื้นที่เพื่อพัฒนาโครงการ และเน้นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนงานระยะต่อไปใน 3 ขั้นตอนหลัก กล่าวคือ

- 1) การกำหนดประเด็นปัญหาและประเด็นพัฒนาที่ชัดเจน เพื่อเป็นจุดเน้นให้เกิดการรวมพลังการบูรณาการ และมีเป้าหมายที่เป็นเอกภาพ ตลอดจนการสร้างพลังร่วมในการต่อยอด ยกระดับ เชื่อมโยง และขยายผล
- 2) การเชื่อมโยงความร่วมมือ และแสวงหาแนวทางปฏิบัติการร่วมกับสถาบันวิชาการ และคณะทำงานวิจัยในพื้นที่ ซึ่งมีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ที่สอดคล้อง และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเด็นตามกลุ่มงาน เพื่อร่วมกันออกแบบเครื่องมือ กระบวนการทำงาน และร่วมวิเคราะห์การขับเคลื่อนและยกระดับการแก้ไขปัญหา การพัฒนาพื้นที่และองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 3) การจัดทำระบบสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพเพื่อการติดตามสนับสนุนแบบเสริมพลัง การวิเคราะห์ และประมวลปัจจัยความสำเร็จ ข้อจำกัด ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการทำงาน ตลอดจนการจัดการสื่อสารเพื่อการรับรู้ การทำความเข้าใจ และสนับสนุนงานโครงการจากภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้เพื่อให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการของคณะทำงานวิจัยในพื้นที่ มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบดังกล่าว ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร หรือสมาชิกของกลุ่มประชาสังคม และองค์กรชุมชนในพื้นที่ อันจะส่งผลต่อการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้าง ระบบนิเวศน์ เศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับมหภาค (ภูมิภาค) และจุลภาค (ชุมชนและท้องถิ่น) ได้เท่าทันสถานการณ์ อย่างเป็นกระบวนการและมีระบบที่ชัดเจน สกว. จึงได้กำหนดให้มีโครงการระบบประเมินผลแบบเสริมพลังเพื่อการพัฒนาพื้นที่ (ระยะที่ 1) ขึ้น เพื่อสนับสนุนการพัฒนาโครงการฯ ของคณะทำงานวิจัยในพื้นที่

¹ คณะทำงานวิจัยในพื้นที่ หมายถึง แกนนำประชาสังคม องค์กรชุมชน หรือกลุ่มผู้ปฏิบัติงานที่ได้เริ่มต้นพัฒนากระบวนการปฏิบัติงานตามการใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการสำรวจชุมชน และทำการขบวนการศึกษาปัญหา หรือสถานการณ์พื้นฐานของพื้นที่ โดยเบื้องต้นประกอบด้วย เดิมมีทั้งหมด 17 จังหวัด ตามที่มีการขบวนการพัฒนาข้อมูลพื้นที่โดยใช้การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน

โดยผลจากการดำเนินงานโครงการระบบประเมินผลแบบเสริมพลังเพื่อพัฒนางานพื้นที่ (ระยะที่ 1) (สิงหาคม 2554-มกราคม 2555) (โครงการฯ ระยะที่ 1) คณะทำงานวิจัยส่วนกลาง² มีข้อสรุป และข้อสังเกตจากการปฏิบัติงาน ดังนี้

- (1) โครงการฯ ระยะที่ 1 ทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นหนุนเสริม และผู้ร่วมพัฒนาระบบการวิจัยและพัฒนาใน 14 พื้นที่ (ตามที่มีกระบวนการพัฒนาข้อมูลพื้นที่โดยใช้การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน) โดยแบ่งเป็นกลุ่มประเด็นได้ 2 ประเด็น คือ

กลุ่มที่ 1 ประเด็นเกษตร อาหารปลอดภัย และเศรษฐกิจชุมชน: พื้นที่จังหวัดเสนอโครงการ ได้แก่ อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ ยโสธร ชัยภูมิ นครราชสีมา พิษณุโลก ชัยนาท อุทัยธานี และนครปฐม

กลุ่มที่ 2 ประเด็นการบริหารจัดการน้ำ และการจัดการภัยพิบัติ: พื้นที่จังหวัดเสนอโครงการ ได้แก่ กำแพงเพชร นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และสตูล

- (2) กระบวนการปฏิบัติงานของโครงการฯ ระยะที่ 1 มีการดำเนินกิจกรรมจำแนกเป็นขั้นตอนหลักๆ ได้ดังนี้

(2.1) การพัฒนาระบบการคิด และการออกแบบวิเคราะหที่ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหาร สกว.

(2.2) การสร้างกระบวนการคิด และจัดทำโครงการวิจัย และพัฒนา (R&D) ร่วมกับของคณะทำงานวิจัยในพื้นที่ โดยการสร้างกิจกรรมทำความเข้าใจวิธีการปฏิบัติงานในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ซึ่งจะใช้เวลารวมทั้งสิ้น 24 เดือน (ระยะที่ 1 จำนวน 6 เดือน และระยะที่ 2 จำนวน 18 เดือน)

(2.3) การทำกระบวนการปรึกษาหารือ การพบปะกับคณะทำงานวิจัยในพื้นที่ และผู้มีส่วนได้เสียหลัก เพื่อจัดเตรียมเนื้อหาของโครงการวิจัย และพัฒนา โดยต่อยอดจากข้อสรุป/ข้อค้นพบจากการทำกระบวนการศึกษาวิจัยข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการรวบรวม

(2.4) การจัดกระบวนการ (เวที) สำหรับการทบทวน และให้ความคิดเห็นต่อโครงการวิจัย และพัฒนา ตลอดจนการรวบรวมข้อคิดเห็น ข้อสังเกต ตลอดจนการประมวลผลสรุปในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาโครงการวิจัย และพัฒนาของคณะทำงานวิจัยในพื้นที่ และประสานงาน นำเสนอต่อฝ่าย 4 (ฝ่ายชุมชน) ภายใน หรือก่อนกลางเดือนมกราคม 2555

(2.5) การพัฒนา และจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัยการพัฒนาระบบประเมินผลแบบเสริมพลังระยะที่ 2 (16 มกราคม 2555-15 พฤษภาคม 2556) (โครงการฯ ระยะที่ 2) โดยเน้นการประยุกต์ใช้แนวทางการติดตาม กำกับแบบเสริมพลัง การสร้างกระบวนการเรียนรู้เชิงกลุ่มสัมพันธ์ (Dynamic Group) การยกระดับขีดความสามารถ (Capacity-Building) การบริหารเชิงบูรณาการ ตลอดจนการเชื่อมโยงกับสถาบันวิชาการ หรือหน่วยความรู้ในพื้นที่ กระบวนการแสดงความคิดเห็นแบบสร้างสรรค์ (Feedback Loop) เพื่อจัดทำโครงสร้างเชิงสถาบัน (Institutionalization) ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ บนฐานของการใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัย ในการพัฒนาข้อเสนอ หรือแนวทางทางนโยบายต่างๆ

² คณะทำงานวิจัยส่วนกลาง หมายถึง คณะผู้ศึกษาวิจัยตามโครงการวิจัยการพัฒนาระบบประเมินผลแบบเสริมพลัง เพื่อพัฒนางานพื้นที่ (ระยะที่

1) โดยมีนางสาวจริกร นุตาลัย เป็นหัวหน้าโครงการ

ทั้งนี้ จากการดำเนินงานของโครงการฯ ระยะที่ 1 สามารถจำแนกข้อเสนอโครงการเพื่อต่อยอด และขยายผลการดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบบูรณาการความร่วมมือในระดับพื้นที่ได้เป็น 2 ประเด็นหลักๆ คือ ประเด็น
เกษตร อาหารปลอดภัย และเศรษฐกิจชุมชน กับประเด็นการบริหารจัดการน้ำและการจัดการภัยพิบัติ โดยในเรื่องของ
เกษตร อาหารปลอดภัย และเศรษฐกิจชุมชนครอบคลุมตั้งแต่การผลิตจนถึงการตลาด ภายใต้แนวคิดด้านความมั่นคง
และความปลอดภัยทางอาหาร เป้าหมายของโครงการมีหลายระดับ ตั้งแต่การมีอาหารปลอดภัยเพียงพอต่อการบริโภค
ภายในครอบครัว ชุมชน จนกระทั่งการบริหารจัดการผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคไปสู่ระบบตลาดทั้งภายในพื้นที่ และ
ตลาดภายนอก ขณะที่ในด้านของการบริหารจัดการน้ำให้ความสำคัญในเรื่องข้อมูล การสื่อสาร และกลไกในการบริหาร
จัดการอย่างบูรณาการ

ABSTRACT

The Thailand Research Fund (TRF.) has initiated an idea on mainstreaming of offshoot and extension of its findings and results under the Area-Based Cooperative Action Research (ABC) scheme, particularly from the Cooperative Project on Poverty Redemption, Social Development and Healthy Society in 17 provinces³ to be driven factors for all concerning projects and activities. And for the sake of implementation with sustainability and engagement with all concerns, TRF has spent tremendous efforts to draw and establish multifaceted collaboration, comprising the community-based organizations and civil society groups, the government apparatus and the technical supporting agencies, including TRF and local academic institutions, to be a focal mechanism to mobilize all projects, within three main steps as:

- (1) Creation of communal platforms to identify common problems, concerns and proposals of development, in order to integrate all resources and efforts with harmonization of goals, the cohesive taskforces would be drawn out to implement those offshoots with collaboration and extension;
- (2) Conjugation of coordination with the development of collaborative guidance among academic institutions and local research teams⁴, with linkages among knowledge, skills, expertise that would be applied and utilized for their indentified issues. Some tools and problem-solving solutions would be tailor-made, reflecting to results from the household budget accounting and analysis for communal survey with the proposals of problem resettlement;
- (3) Establishment of technical assistance system for enhancing of capacity-building with empowerment evaluation, while there would be a research process to monitor, analyze and compile all factors, both achievement and failure, challenges and systemic changes. The interactive platforms would be periodically created, for the sake of empowerment with bridging those concerns and resource persons together. The collaboratively self-managing mobilization with people engagement would be further initiated and hosted by their own capacity.

³ As: Kamphangphet, Utaradit, Phitsanulok, Uthaitani, Chainat, Nakhonpathom, Nakhomratchasima, Chaiyabhum, Kalasin, Nakhompanom, Yasothorn, Ubolratchathani, Surathani, Songkla, Patthalung, Nakhomsrithammarat and Satul

⁴ The local research team, by nature, consists of focal persons of civil society groups, community-based organizations or working groups that have initiated the development of working process aligning with the utilization of household budget accounting and analysis for communal survey and creation of village profiles with proposals of the settlement for problem-solving. In reference to the implementation of ABC projects in 17 provinces, each province would set up its local research team.

And in order to gear up all area-based projects to comply with those above-mentioned components which would be the capacity-building process for target groups in each province and to create systemic changes corresponding to the institutionalization and ecological, economic and social systems, covering both macro- and micro- levels, TRF then developed a the Research Project on Empowerment Evaluation for Enhancing People's Mobilization on the Ground (Phrase I) for supporting those implemented in provinces.

This Project had been conducted during August 2011-January 2012, by the principal research team⁵ and could be concluded with observations as follows:

- (1) The Research Project on Empowerment Evaluation for Enhancing People's Mobilization on the Ground (Phrase I) had been initiated as a stimulus with quality assurance for the development of project proposals in 14 provinces, where shall be categorized into two groups, corresponding to the proposed issues, as:

Group I: Agriculture, Food with Safety and Communal Economies, with project proposals of 9 provinces as: Phitsanulok, Uthaithani, Chainat, Nakhonpathom, Nakhornratchasima, Chaiyabhum, Kalasin, Yasothon and Ubolratchathani;

Group II: Water Resource and Natural Disaster Managements, with project proposals of 5 provinces as: Kamphangphet, Songkla, Patthalung, Nakhonsrithammarat and Satul;

- (2) The Research Project on Empowerment Evaluation for Enhancing People's Mobilization on the Ground (Phrase I) had been implemented through five main steps as:

(2.1) Development of conceptual and analytical frameworks, under the cooperation with the think-tanks of experts and executive members of TRF;

(2.2) Concretization of operational frameworks alongside with the research and development process with consultation and collaboration among key-stakeholders and local research teams, during a period of 24 months (6 months for Phase I and 18 months for Phase II);

(2.3) Creation of consultative platforms with the engagement of key-stakeholders and local

⁵ The principal research team means those implementing the Research Project on Empowerment Evaluation for Enhancing People's Mobilization on the Ground (Phrase I) and lead by Ms. Jirika Nutalai, as Head of the Project.

research teams for preparing the project proposals with application of those offshoots and findings from preliminary survey on the household accounting and budget analysis project;

(2.4) Drawing out of efforts with sharing of resources and capacities for those project proposals with creation of platforms for review, all contributions, observations and remarks would be noted and compiled for revision of those proposals that then would be submitted to Section 4 (Community) of TRF, on or before middle of January 2012;

(2.5) Development of the Research Project on Empowerment Evaluation for Enhancing People's Mobilization on the Ground (Phrase II), that would be implemented as the principal research and development process, this project focuses on empowerment evaluation with creation of collective learning process, capacity-building and integration of self-management with linkages of academic institutions and local knowledge units. The feedback loops, both in nature and manipulation, would be simultaneously set up with the ultimate goal on institutionalization with sustainability in the long run.

The Research Project on Empowerment Evaluation for Enhancing People's Mobilization on the Ground (Phrase I) reflected that for those two main categories of project proposals, corresponding to Group I: Agriculture, Food with Safety and Communal Economies and Group II: Water Resource and Natural Disaster Managements, would exercise their own sustainability and self-management mechanisms, with the undertaking of concepts of food security and safety aligning with community consumption and communal economies, as well as of institutionalization with information-responsive platforms and two-way communication consecutively.